

Recordar és fer memòria

1 L'Espai de Comunicació del Museu presenta els treballs fets per estudiants de primària i secundària, durant el curs 1996-97, a partir de les seves visites al MACBA.

El Museu d'Art Contemporani de Barcelona, com la resta de museus, és un lloc on l'experiència artística s'acumula i es retorna reiteradament als visitants en forma d'exposicions.

Paral·lelament al recorregut històric que presenta la col·lecció permanent, la trajectòria dels artistes es pot resseguir en mostres monogràfiques (*On Kawara. Whole and parts*), en exposicions temàtiques (*Màscara i mirall*), en exposicions col·lectives que presenten un moment precís de la història de l'art (*Identitat Múltiple. Obres del Whitney Museum of American Art*), en exposicions monogràfiques de recerca (*Tony Cragg*) o en muntatges d'obres especialment adients per a la iniciació en les arts (*Veure la Llum. Eugènia Balcells*, full 7).

Els Serveis de Documentació del Museu, des de la biblioteca fins a les publicacions, van conservant la memòria d'aquesta activitat que possibilita l'accés a les formes concretes de l'art d'avui que, per ser-nos tan proper, moltes vegades se'ns escapa de les mans amb facilitat.

Però el Museu vol fer memòria també de

la recepció que els visitants fan de les seves propostes. Com a centre emissor de iniciatives artístiques, el Museu parla. Com a centre receptor dels comentaris dels ciutadans, el Museu escolta. I és per això que, en el seu alenar diari, el Museu és un lloc i un moment de conversa.

Cada dia, de 10 a 12 del matí, el Museu es reserva per atendre els grups de persones que volen seguir una visita comentada. Especialment són els més joves, els ciutadans en etapa de formació, els que aprofiten aquesta franja horària i comencen o completen el seu aprenentatge de la contemporaneïtat a les sales del Museu amb l'ajut dels monitors. (Veure *Art en veu alta*, full 8).

Però la contemplació de les obres d'art moltes vegades és només el començament d'una cadena d'interrogacions que sol·licita un temps més perllongat. És aleshores quan les aules de plàstica de les escoles i les classes d'història de l'art es converteixen en els veritables tallers del Museu i el MACBA com a tal esdevé un centre de recursos artístics de referència obligada per seguir avançant en la recerca. (Veure les propostes del MACBA a les escoles: *El llenguatge de la fotografia: l'autoretrat* [full 6] i el llibre *Mirar, tocar, escoltar* [full 9] i les propostes de cap de setmana del programa *Les arts: una forma de coneixement* [full 5]).

La memòria, doncs, comença en el present. En el present de la visita. En el present on el visitant sent la força de l'obra d'art al seu davant. En el present on moltes vegades experimenta el desconcert que el deixa mut. I el present segueix també en la conversa que ajuda a mirar, que ajuda a entendre, que ajuda a confluïr i a discrepar del parer dels demés, que ajuda a configurar la pròpia percepció i a fer-li un lloc dins el món sensitiu propi.

Quan el Museu està obert, les exposicions estan ateses per informadors de sala que poden ajudar al visitant a fer aquest recorregut per les obres que sovint reclama un cert suport per fer-se més entenedor. Els estudiants que tornen al Museu per completar els seus treballs, saben que tenen en l'equip d'informadors un aliat constant. És així com l'escola i el Museu poden anar-se alimentant mútuament.

Els treballs que s'exposen aquests dies

en l'Espai de Comunicació del Museu són el resultat d'aquestes converses. Tots ells ja formen part del Centre de Documentació del Servei Educatiu consultable a la biblioteca.

Hem deixat per més endavant la presentació dels treballs procedents dels projectes de col·laboració amb les universitats. El que ara es mostra són treballs de nens i nenes a partir de tres anys fins a divuit aproximadament, i els materials que el Servei Educatiu ha anat elaborant mogut per aquest diàleg amb els centres educatius.

Cada pàgina, cada frase, cada dibuix no són més que una pàgina, una frase, un dibuix, però junts configuren el procés d'intercanvi artístic entre nens, entre estudiants i mestres, entre escoles i museu... que volem conservar com a una part fonamental de la memòria del MACBA, que pensa en el present com un punt de trobada entre el passat que hereta i el futur que desitja.

Recordar és fer memòria

2

En aquesta taula es recullen els catàlegs de les exposicions programades pel MACBA durant el curs 1996-1997. Les exposicions i presentacions especials a les quals remeten són l'origen de tots els treballs consultables en aquesta sala.

Fons per a una Col·lecció 2.
7 de juny 1996 - 6 gener 1997.

Light Construction.
28 de juny - 13 octubre 1996

Noves Abstraccions.
11 octubre - 30 novembre 1996

Vassily Kandinsky.
La revolució del llenguatge pictòric.
11 octubre 1996 - 6 gener 1997.

Veure la llum.
Eugènia Balcells.
18 octubre - 8 desembre 1996.

En Reserva. Llibres especials
de la Biblioteca del MACBA.
17 octubre 1996 - 6 gener 1997.

Situacionistes.
13 novembre 1996 - 6 gener 1997.

Identitat Múltiple.
Obres del Whitney Museum
of American Art.
20 desembre 1996 - 31 març 1997

Pepe Espaliú.
20 desembre 1996 - 2 març 1997.

Mike Kelley.
24 de gener - 31 març 1997.

Introversions.
Aspectes de la Col·lecció.
4 abril - 31 d'agost 1997.

Sert.
Arquitecte a Nova York.
4 abril - 31 d'agost 1997.

Ciutat Roja.
Miquel Navarro.
12 d'abril - 15 de juliol 1997.

Fata Morgana.
Martin Honert
12 d'abril - 29 de juny 1997.

Mascara i Mirall.
23 d'abril - 31 d'agost 1997.

On Kawara.
Whole and parts.
1 maig - 29 juny 1997.

Tony Cragg.
15 juliol - 24 setembre 1997.

Christian Boltanski:
Els testimonis. Els àngels
15 juliol - 19 d'octubre 1997.

Nous paisatges, nous territoris.
16 de juliol - 5 d'octubre 1997.

Recordar és fer memòria

3

El Centre de Documentació del Servei Educatiu va néixer com a idea l'any 1995 quan tot just el MACBA acabava d'obrir les seves portes. L'activitat a les sales prop dels grups d'estudiants que seguien visites comentades ens va permetre intuir la importància que, tant per als visitants com per al mateix museu, podia tenir conservar l'activitat que s'anava generant.

Dos treballs escolars van iniciar aquest recull: *Descobrim l'Art Contemporani* de l'Escola Laboure i *Art Brut* de l'Escola Sant Pere Claver. Només un any més tard, aquest nombre s'ha elevat ja a trenta que, juntament amb aquells primers, es mostren ara tots junts. La combinació entre treballs finals i col·leccions de diapositives vol concedir una importància paral·lela al resultat i al procés de treball.

Ni els mestres ni el museu busquen inventar nous artistes. Ben al contrari la proposta consisteix en fer dels estudiants millors visitants de museus, millors usuaris de les arts, ciutadans amb més recursos per eixamplar i millorar la seva qualitat de vida, enriquint-la amb les aportacions que des d'antic venen oferint les arts a tot aquell que es concedeix el temps necessari de contemplació.

Recordar és fer memòria

4

Per molts estudiants de primària, la visita a les exposicions és el segon moment de sorpresa. El Museu amb la seva blancor, l'alçada de l'atri, la rampa que s'aboca primer cap a la plaça i després es replega sobre l'interior de l'edifici, les obertures que no són portes, la transparència del terra, les ombres que belluguen les formes de lloc... el Museu, ell mateix, és la primera sorpresa. Potser, de vegades, ni tan sols deixa lloc a emocions noves. És per això que hi ha treballs dedicats per complet a la descoberta del lloc de l'art.

Per aquells que ja estan més familiaritzats amb els espais-museu, les obres d'art poden ser el seu primer interrogant. Treballs sobre peces concretes, relacions entre obres, similituds i diferències entre autors són aleshores els centres d'atenció dels treballs.

Anar al museu es combina així amb treballar a classe i tornar al museu i sol·licitar un catàleg i potser un vídeo... fins a distingir amb facilitat una pintura d'una instal·lació o una còpia d'una metàfora.

Recordar és fer memòria

Molts dels visitants joves vénen al museu per iniciativa de l'escola o l'institut en el qual estudien. Cada vegada més els centres educatius es preocupen d'oferir als estudiants —des de l'educació infantil fins als universitaris— la possibilitat de conèixer els recursos que constitueixen el seu entorn cultural. La visita en grup permet que el diàleg enriqueixi aquesta curiositat primera que potser seria més difícil d'alimentar en la soledat d'una visita individual.

El museu, per fer d'aquesta iniciativa escolar una proposta ciutadana, ofereix tallers de cap de setmana en els quals els estudiants poden decidir participar en projectes concrets d'educació artística, aquesta vegada moguts ja per un interès personal.

Les arts, una forma de coneixement neix, doncs, com un programa del Museu per donar continuïtat a interessos educatius generats durant la setmana i permetre la confluència d'aquells que volen seguir mirant de prop algunes obres i d'artistes especialment interessats en la vessant divulgadora de les arts. Els treballs sorgits d'aquesta col·laboració poden veure's en aquesta taula

Recordar és fer memòria

Atenció especial mereix l'activitat que fa de pont entre els treballs escolars i les activitats que el museu organitza els caps de setmana. *El llenguatge de la fotografia: l'autoretrat* és el títol d'un seminari-taller dirigit a professors on dues fotògrafes holandeses, Marieke Middelkoop i Marije van der Hoeven, varen fer-nos extensiva una experiència que ja tenia una vida internacional pròpia, com es pot veure en el catàleg adjunt.

Convé recordar que el tema del retrat, de la pròpia imatge ha estat present a les sales del museu d'una forma ininterrompuda: *Pepe Espaliú, Identitat Múltiple. Obres del Whitney Museum of American Art, Màscara i Mirall...* i després ha continuat amb *Tony Cragg i L'última mirada*.

La idea de fer que els estudiants poguessin seguir aquesta diversitat des d'un referent personalitzat, des de la dificultat de fixar la seva imatge, podia apropar-los d'una manera singular a les propostes artístiques que se'ls oferien.

Encara avui hi ha molts treballs sobre el tema que estan inacabats perquè es completaran amb la visita a *L'última mirada*.

La peculiaritat d'aquesta proposta rau en el fet de substituir la pregunta sobre *com* funciona una màquina de retratar per la pregunta *què* val la pena fotografiar.

Recordar és fer memòria

7 Així com les escoles poden esdevenir els tallers del museu en la mesura en la que disposen d'un espai i d'un temps regular per inventar i desenvolupar propostes, el museu aporta a l'educació artística l'art en viu, l'encarament amb les obres d'art, les activitats amb els artistes.

Veure la llum va néixer com una col·laboració entre l'artista Eugènia Balcells i el Servei Educatiu del MACBA. Una obra d'art era concebuda com a camí d'accés i d'iniciació al món de les arts. El color i la forma es presentaven com els elements constituents del món visual. La seva combinació suggeria la multiplicitat caleidoscòpica de la creació artística i permetia als visitants percebre aquella dimensió evident de les obres d'art que moltes vegades passa desapercebuda: l'entrecreuament de les línies i la gradació dels colors que fan de cada peça una obra única.

Punt de trobada entre visitants habituals de museu i estudiants encara poc avesats en l'art contemporani, l'exposició *Veure la llum*, de la qual adjuntem la documentació, va servir de pòrtic a la resta d'exposicions del Museu i va generar l'activitat *Des del MACBA a...* que proposava itineraris entre el nostre museu i un bon nombre de centres d'art de la ciutat (veure el reportatge de vídeo). Treballs diversos a escoles, instituts i facultats van anar-se produint.

Actualment, l'exposició *Veure la llum* està oberta a Sa Llotja de Palma de Mallorca i després viatjarà a la ciutat italiana de Bolonya.

Recordar és fer memòria

Així com moltes vegades són els historiadors de les arts els qui, amb les seves publicacions, ens apropen al món de la creació artística, sovint són aquells que treballen directament en processos creatius els que ens obren la imaginació a noves formes d'interpretació del que veiem.

En aquest terreny es produeix una estranya analogia entre els nens que descobreixen el món manipulant tot allò que se'ls posa per davant i els intel·lectuals que volen forçar el que veuen fins a entendre-ho.

Art en veu alta és una activitat que neix per alimentar les exposicions amb la visió de persones que, sense ser especialistes en arts plàstiques, se senten particularment atretes per una exposició i s'avenen a obrir una conversa sobre allò que els suggereix. D'aquesta manera el personal de sales - monitors, informadors de sala - pot enriquir la seva presentació als estudiants combinant les aportacions dels conservadors amb les d'aquests convidats més heterodoxes.

Els estudiants s'incorporen a aquest terreny d'intercanvi de maneres diverses: a través de les visites comentades —veure reportatge en vídeo—, per mitjà d'internet, com és el cas del projecte d'educació estètica PECA (<http://www.xtec.es/~ecalvet>) o de la *Revista 100* que en el marc general d'interès per la filosofia dedica un espai constant i creixent a l'educació artística— el número 3 de la revista està dedicat monogràficament al tema.

Recordar és fer memòria

Llibre *Mirar-Tocar-Escoltar*

Des del MACBA a ... va donar forma al desig del museu de no tancar-se sobre ell mateix, sinó de fer-se un lloc a la ciutat com a centre de recursos obert al diàleg amb altres entitats artístiques i culturals.

D'entre els projectes de col·laboració resultants, el programa *El MACBA a...* ha obert la possibilitat que el Museu, a través de petites col·leccions temàtiques, estigui físicament present a diferents poblacions catalanes. Una derivació d'aquesta iniciativa ha permès pensar en *El MACBA a les escoles*. És en aquest marc general en el que s'inscriu el llibre *Mirar-Tocar-Escoltar* que es presenta com una proposta que iniciarà el seu periple l'any que ara comença.

Contràriament al que de vegades sembla, desvetllar en els nens petits el gust per la creació artística demana una actitud decidida en favor de la percepció global dels fenòmens. La complexitat els és més propera que la disgregació.

La proposta educativa que el llibre *Mirar-Tocar-Escoltar* aporta és la d'ajudar als estudiants a ser creadors quan miren, quan escolten, quan toquen, a ser creadors quan són espectadors, quan són visitants de museu. D'aquesta manera els serà més fàcil de retrobar-se amb l'artista que hi ha al darrera de cada obra d'art.

Mirar-Tocar-Escoltar pren la forma d'un llibre perquè encara avui, malgrat la multiplicitat de suports existents, els llibres és mantenen com la referència més indiscutible del coneixement. Adjuntar a aquesta imatge clàssica, les aportacions de la pantalla, de la cintes de música i del desconcert que crea el tacte quan es priva de visió, pensem que podrà constituir un entorn favorable perquè les escoles dediquin una setmana a les arts com a preàmbul de la seva visita el museu o com a cloenda d'un treball iniciat a les sales d'exposició.

Que la pantalla permeti veure que els ha passat a les arts plàstiques després de l'invent de la fotografia i del cine i del vídeo i de la digitalització; que l'audició permeti reconèixer el llenguatge com a so i la música com a llenguatge; que el tacte permeti una certa reconciliació amb els materials emprats per els artistes contemporanis; i que, finalment, la barreja entre els sentits permeti veure la percepció artística com una poderosa eina de coneixement de la realitat.